

Kot arhitekt moraš snovati take stavbe, da je mogoče zraven še kaj zgraditi

Intervju z Jožetom Dobrinom, 5. 3. 2015

Kristina Dešman, Špela Nardoni Kovač, Damjana Zaviršek Hudnik

Jože Dobrin (1931), športnik, oblikovalec, predvsem pa arhitekt z velikim veseljem do vsega, česar se loteva. V svoji karieri je gradil vse, od državnih razstav in poslovnih objektov do dobro premišljenih individualnih hiš. Projektiranje vrtcev ima v njegovi karieri posebno mesto.

Kakšni so vaši spomini na otroštvo?

Kot otrok sem vse počitnice preživel pri stricu, na kmetih. Pomagal sem pri konjih in kravah, sodeloval pri kmečkih opravilih in plezal po drevesih. In bilo mi je v užitek.

V gimnazijskih letih smo s šolo obiskali Plečnikov stadion, na katerem so tekmovali olimpijci v orodni telovadbi. To me je tako pritegnilo, da sem pristopil in vprašal, kje bi lahko poskusil. In moja pot se je spremenila: začel sem telovaditi in bil zelo uspešen. Kasneje sem prešel na skoke v vodo in skoke na smučeh. Bil sem študentski prvak v smučarskih skokih na univerzijadi v Chamonixu 1952. V Planici sem skakal tudi na Planiških tednih in bil na svojih zadnjih 8. v mednarodni konkurenci. V tistem času so skakali Janez Polda, Bine Rogelj, Janez Gorišek, Lojze Gorjanc, Jože Zidar in drugi. V skokih sem zelo užival. Ker sem videl, da delo trenerjev zaradi vplivanja funkcionarjev ni enostavno, sem svoje skakalne smuči po zadnjem skoku na Planiškem tednu podaril otrokom. Od takrat sem pozimi študiral, poleti pa gojil šport, torej skoke v vodo. S skoki v vodo sem se resno ukvarjal v obdobju 1948–59 in osvojil številna republiška in državna odličja.

In na študij arhitekture?

Študiral sem sorazmerno dolgo, saj sem začel delati, ko sem bil še v tretjem letniku fakultete. Doma nismo imeli veliko denarja, zato sem se začel ukvarjati z grafiko (koledarji, prospekti, knjižne opreme), oblikovanjem (razstave, razstavne konstrukcije) in notranjo opremo. Prva dela sem dobil prek svojih športnih zvez. Zraven sem hodil še na fakulteto, poslušal predavanja in naredil kakšen izpit. Diplomiral sem pri profesorju Ravnikarju, leta 1961, potem ko sem se vrnil iz vojske.

Kako ste projektirali vrtce – ste dobili navdih iz otroštva? V vrtec najbrž niste hodili?

Sem Ljubljčan in sem hodil v vrtec. Tedaj smo stanovali v Mostah. Vrtec je bil v večji hiši ob današnji Povšetovi, na križišču z Zaloško. Starši so naju z dve leti mlajšo sestro dali v vrtec. Prav tam, na moščaskem koncu, sem tudi začel projektirati vrtce.

Kakšne so bile prve izkušnje z delom arhitekta?

Nekateri kolegi so moje takratno delo (razstave in sejmi) imeli za aranžerstvo. Še kot študent sem projektiral postavitve razstav, sejmskih razstavnih prostorov in opremo, razvil sem celo svoj modularni sistem razstavnih konstrukcij. Ostalim arhitektom se je tako delo zdelo pod častjo.

Na fakulteti je arhitekt France Ivanšek organiziral tečaj Barva in oblika, na katerem so predavali švedski arhitekti. Veliko sem se naučil.

Kasneje sem projektiral večje razstave. Na primer za tekstilno industrijo Ljubljana, za skupno 54 podjetij, sem postavil 2000 m² veliko razstavo na sejmišču v Beogradu. Bilo je leta 1962 ali 1963. Odločil sem se, da ne bomo razstavljali izdelkov po proizvajalcih, ampak v barvnem krogu. Običajni normativ za razstavne konstrukcije je bila višina 2,2 m. Za uspešno predstavitev tekstila sem potreboval višino 4 m. Upravo sejma sem opozoril, da

bomo udeležbo odpovedali, če ne dovolijo zelene višine, in so potrdili projekt. Iz visokih lesenih okvirnih elementov smo sestavili polkroge in z njimi ustvarili osrednji prostor. V nastali zelo obsežni prostor smo postavili otoke s klopmi in zelenje z reflektorji. Nad ta prostor smo s kupole objekta obesili nov lahкотen osvetljeni strop v obliki velikih krožnikov. Ekspozate in razstavni tekstil pa so aranžerji v polkrogih uredili vsakega v svojem tonu barvnega kroga. Za predstavnike razstavljalcev smo uredili večji skupni prostor, prostor za konference in prostor za bar in kavo, vse pod galerijo objekta. V času zaključnih del sta prišla na ogled direktor sejmišča in arhitekt objekta. Vprašala sta, kdo je arhitekt postavitve. Čestitala sta mi, rekoč, da se tako dela razstave. Beograjski časopisi so se razpisali o »razstavi na razstavi«. Naslednje leto smo jo postavili na sejmu Moda v Ljubljani na Gospodarskem razstavišču v hali B.

Projektiral sem tudi mnoge razstave jugoslovanskega gospodarstva v tujini; v obdobju 1961–79 sem jih postavil v Kinšasi, Nairobiju, Tunisu, Abu Dabiju, Hannoveru, Stockholmu, Dunaju, Trstu, Gradcu, Celovcu in Londonu. Veliko sem potoval.

In kako vas je zaneslo v projektiranje vrtcev?

V študentskih letih sem se veliko ukvarjal tudi z oblikovanjem in opremo. Znan sem postal že v času študija. Pogosto sem obiskoval mizarske delavnice, saj me je les vedno privlačil. Arhitekt Ivan Kocmut, rekli smo mu Manček, me je povabil, naj opremim vrtec Angele Ocepek v Mostah, ki ga je takrat projektiral in je bil v gradnji. Zasnoval sem notranjo opremo pa tudi zunanjo ureditev. Še posebej je bila zanimiva ureditev igrišča, saj smo oblikovali in uredili naravna plezala. V sodelovanju s podjetjem Rast smo iz Tržiške Bistrice pripeljali ogromne konglomeratne skale in jih razporedili po igrišču.

Kasneje me je tovarišica, takrat so bile tovarišice, ki je na občini Moste skrbela za otroško varstvo in ji je bila vseč moja oprema vrtca Angele Ocepek, povabila, da bi projektiral vrtec. Odgovoril sem ji, da se ukvarjam samo z notranjo opremo. Pa je rekla, saj ste vendar arhitekt, boste že znali zasnovati vrtec po svojih videnjih. In se sem ga lotil skupaj z arhitektom Boštjanom Hafnerjem. Šlo je za večji vrtec v Zajčji Dobravi, ki je nastajal v letih 1964/65. Imel je več oddelkov, razporejenih longitudinalno, zunanje pokrito igrišče pa je zagotavljala dolga nadstrešnica. Pred gradnjo je nastopila finančna kriza in so rekli, da bodo postavili kar Marlesov vrtec. Predlagal sem zmanjšanje na prvi del, drugi del bi zgradili kasneje, ko bo denar, zato so v prvi fazi zgradili le 3 ali 4 igralnice. Do izvedbe druge faze ni nikoli prišlo, žal tega vrtca tudi niso lepo prenovili.

Naslednje delo je bila obnova vrtca v Vevčah, v 2-stanovanjski vili, ki jo je bilo treba prenoviti po tedanjih zahtevah v obsegu prostorskih možnosti. Sledila sta vrtca na Selu v Mostah in vrtec v Zadvoru.

K sodelovanju me je povabil tudi arhitekt Ivan Kocmut – k projektu stolpnice Dela. Dobil ga je na natečaju, a je celoten projekt trajal deset in več let, vmes se je večkrat spremenil in ustavil zaradi takšnih in drugačnih kriz ... Projekti za vrtce so bili gotovo veliko manj stresni od projekta poslovne stolpnice!

Katere materiale ste uporabljali pri snovanju vrtcev?

Pri izbiri materialov smo bili svobodni, seveda pa je bil izbor zelo omejen. Tako sem pri gradnji uporabljal predvsem opeko, beton in predfabricirane siporeks plošče za stropne. Gradnja je morala potekati zelo hitro, zato smo temelje in nosilno konstrukcijo zgradili v betonu. Razpone je bilo na primer najbolj enostavno premostiti s siporeks prefabriciranimi nosilci oz. ploščami, ki so bile široke 60 cm, dolge pa do 6 m. Zato so bili razponi večinoma 6-metrski. Objekte sem vedno dobro toplotno, prostore pa zvočno izoliral. Za zunanjo oblogo sem predvidel fasadno žgano opeko in les.

V vrtce smo najprej vgrajevali linolej, ker je bil najbolj primeren tlak zaradi čiščenja, toplote in negorljivosti. Kasneje so zahtevali uporabo plastike ali celo vinaz plošč (vinilne azbestne talne plošče). Na vse načine smo se temu upirali, a brez uspeha. Komisija je določila normativ, da se ne sme uporabiti parketa, linolej je bil predrag ... Sam sem jim skušal dopovedati, da se, čeprav je v začetku nekoliko dražji, material splača na dolgi rok.

Menim, da danes nastajajo zelo lepi vrtci, predvsem glede boljšega nabora materialov in večje prostorske svobode.

So bili vsi vaši vrtci opremljeni z avtorsko opremo?

Opremo za vrtce smo zasnovali in posamezno izdelali le do nekega obdobja, potem pa so nastopile firme (Slovenijales, Lesnina ...) in oprema je postala tipiska. Vrtce so opremljala trgovska podjetja.

V zgodnejšem obdobju sem istočasno opremljal šolo v Zeleni Jami in vrtec v Mostah. Izvajalec notranje opreme za oba objekta je bil isti, za vrtec in šolo enake mize so bile izdelane sočasno. Šola je bila pred tem nedokončana, nekaj let izpostavljena vremenskim nevarnostim. Ker so jo hoteli kljub mojim opozorilom o preveliki vlagi objekta in škodi, ki se lahko pokaže na opremi, na vsak način odpreti, sem svoje opozorilo vpisal v gradbeni dnevnik. V vrtcu se je oprema krasno obnesla, v šoli pa so se čez čas začele mizne plošče upogibati. Poklicali so celo sodnega izvedenca, a sem s svojim dnevniškimi vpisom dokazal, da krivda ni moja.

Kaj pa načrtovanje zunanjih prostorov vrtcev?

Glede na velikost objekta si moral zagotoviti zadostno kvadraturu tudi za igrišče. Zunanjo ureditev smo ponavadi zasnovali kar arhitekti. Sam sem sodeloval z arhitektko Bredo Dobovišek, ki je tudi magistra hortikulture.

Kako ste pridobivali projekte za vrtce?

V začetku sem naročila dobival neposredno. Potem so uvedli samoprispevek in z njim komisije: tehnološko, finančno in druge. Za vsak nov objekt so pridobili tri idejne projekte. Na izbrani projekt si dobil pripombe, tudi take, da načrtovani objekt nekoliko odstopa od pričakovanj. S samoprispevkom se je področje gradnje vrtcev precej uredilo, nastali pa so tudi normativi.

Na kakšen način je potekala gradnja vrtcev, financiranih iz samoprispevkov?

Samoprispevek je bil izglasovan za, na primer, celo Ljubljano. Določili so, koliko vrtcev se bo zgradilo letno, in jih razporedili po območjih. Za vsak vrtec so

povabili po tri arhitekta, se odločili med njihovimi projekti. O projektih so odločale komisije, ki jih je sestavil Centralni zavod za napredek gospodinjstva.

Kakšen je bil vpliv Centralnega zavoda za napredek gospodinjstva?

Centralni zavod za napredek gospodinjstva je nastal v začetku 1950-ih, skrbel pa naj bi za izboljšanje stanovanjskih pogojev, prehrane, modernizacijo gospodinjstva in gospodinjskih opravil, pa tudi za organizacijo varstva otrok. Zadolženi so bili za modernizacijo celotne Jugoslavije na področju kuhinj in stanovanj, saj smo bili v Sloveniji najbolj napredni. Arhitektka France in Marta Ivanšek sta že leta 1956 organizirala razstavo *Stanovanje za naše razmere* – v nedokončanem Kozolcu, kjer so prikazali več vzorčnih stanovanj. Zavod je približno desetletje kasneje predstavil svojo dejavnost in uspehe na tem področju na Zagrebškem velesojmu. Razstava je bila narejena po mojem projektu.

Zaradi ukvarjanja z otroškim varstvom so bili zadolženi za izbiranje projektov za vrtce, kar je vodila arhitektka Branka Tancig, Zavod sam pa je dolga leta vodila Tina Tomlje, ki je kasneje postala tudi županja Ljubljane.

Na podlagi česa so bili določeni normativi?

Normative so pripravljali na ministrstvu in na Zavodu za napredek gospodinjstva, predpisi so bili ločeni za vrtec in za šole. Določeni so bili glede na število otrok, določali so, koliko prostora pripada otroku glede na starost. Urbanistična zasnova ni bila zelo definirana. Dobil si lokacijsko informacijo in v parcelo si glede na okolje po svoji zamisli vkomponiral objekt. Pri vrtcih je bila določena orientacija igralnic na jug zaradi zadostne osvetlitve, a si jo lahko prilagodil danostim lokacije oz. svoji zasnovi. Na Zemljemerski, na primer, sem projektiral vrtec, kjer je bila glede na program in prostorske možnosti orientacija igralnic možna le proti vzhodu, na nasprotni strani ceste pa stoji velik stanovanjski blok. Zato sem odrezal del strehe nad okni in to nadomestil z okni v naklonu ter tako zagotovil dovolj svetlobe v igralnicah in skupnih prostorih tudi v globini. Vrtec ima vsekakor zanimiv prerez.

Ste pri načrtovanju vrtcev sodelovali z ravnateljicami, vzgojiteljicami?

Seveda, še posebej sem sodeloval z ravnateljicami. Po nekem obdobju obratovanja sem vedno šel v vrtec preverit, kako funkcionira. Spraševal sem jih, kaj se jim zdi narobe. Pogosto so se temu čudili, jaz pa sem se s tem želel česa naučiti za bodoče projekte.

Ste se pri projektiranju zgledovali po tujini?

Nekoč sem potoval na Švedsko, kjer sem pripravljala razstavo. Ogledal sem si tudi par vrtcev. Zanimivo se mi je zdelo, da so bili v igralnicah otroci različnih starosti. Poleg tega sem opazil, da so kar v čevljih hodili iz igralnice na igrišče in nazaj. Pri nas je bilo preobuvanje zelo strogo zapovedano, čeprav sem mnenja, da vrtec ne more biti povsem čist, saj vedno neke prihaja do mešanja čistih in umazanih poti. Mislim, da je pomembnejša čistilka, ki čisti prostore. Na kakšnem organiziranem izobraževanju o načrtovanju vrtcev nisem bil nikoli.

V zadnjem času se povojne vrtce na veliko obnavlja. Se z vami kot z avtorjem projektov ravnatelj/ce posvetujejo?

Bolj poredko, veliko je odvisno od ravnateljic. V vrtcu Trnovo so me poklicali, ko so načrtovali prenovo. S sinom Miho, ki je tudi arhitekt, sva povečala stavbo – dozidali smo upravne prostore, nad njimi pa za otroke uredili večnamenski športni prostor. V vrtcu Novo Polje, katerega sem pred mnogimi leti projektiral, so naju povabili k preveritvi možne razširitve (izvedbi že originalno načrtovane druge faze ter izgradnji telovadnice), k energetske sanaciji vrtca pa žal ne več. Projektant sanacije je bolj po naključju stopil v kontakt s sinom in je upošteval najine sugestije.

Kaj menite o energetskih sanacijah in uvajanju prisilnega prezračevanja vrtcev?

Mislim, da ni tako velike potrebe po umetnem prezračevanju. Po mojem je veliko bolje odpreti okna in prezračiti. Svoje vrtce sem vedno zasnoval tako, da imajo okna na vsaj dveh nasprotnih straneh, da je prostore mogoče zvečer ali čez noč temeljito prezračiti in ohladiti.

Nekdaj se je intenzivno gradilo stanovanjske soseske. So bili vrtci tudi del tako načrtovanih sosesk?

V Ljubljani so bili v soseskah vrtci načrtovani. Mislim pa, da drugod pogosto ni bilo tako. Na primer, projektiral sem stanovanjske bloke v Idriji, a vrtca tam nismo zgradili. Vrtce sem vedno projektiral tako, da bi se jih dalo kasneje preurediti, tudi za druge potrebe. V Mostah je zdaj eden postal center za starejše.

Kakšne odnose ste imeli z izvajalci vrtcev?

Lahko bi se reklo, da so v tistem času gradbeni tehniki vzeli oblast v svoje roke!

Ko so gradili vrtec na Rjavi cesti v Polju, je gradnjo nadziral inženir Bricelj. Bil je zelo izkušen, saj je sodeloval že pri gradnji ljubljanskega Nebotičnika. Natančno je nadziral delo, pogosto prihajal na gradbišče. Pri obračunu je dosledno zavrnil strošek del, ki niso bila opravljena. Če je opazil kakšno napako ali spremembo, je zahteval, da jo popravijo. Izvajalci so se ga na vsak način hoteli znebiti, na koncu jim je tudi uspelo. Pred tem so me mnogokrat neupravičeno klicali na gradbišče, za neumnosti, potem pa tudi mene niso več klicali.

Nadzorna služba (gradbeni tehniki) je včasih, v ihti »varčevanje med gradnjok«, zagrešila tudi kakšno neumnost. V vrtcu na Jamovi sem v nadstropju pred okni predvidel zunanja korita v višini predpisanega parapeta. Po izved-

bi nadstropne plošče so me veselo obvestili, da so zmanjšali stroške in izpuščili korita. Zgrozil sem se in jim povedal, da niso nič prihranili, ampak podražili. Vsako odstopanje od projekta prinese kup nepredvidenih težko rešljivi problemov, s katerimi se moramo ukvarjati projektanti, pogosto na škodo projekta.

Koliko je bila med kolegi cenjena naloga vrtcev?

V času, ko se je veliko gradilo, projektiranje vrtcev ni bilo preveč cenjeno. Zanimivejši so bili večji projekti: javne zgradbe, stanovanjski objekti in hoteli.

Vso kariere ste bili samostojni arhitekt. Kako je bilo organizirano vaše delo?

Najprej sem imel status umetnika, tega je podeljeval DOS. Njegov predsednik je bil takrat arhitekt Ivo Spinčič. Društvu si predložil svoja dela in so te sprejeli ali pa ne. Sam sem za status zaprosil pol leta po diplomi, takrat sem že kar nekaj del. Arhitekturne projekte, ki so vključevali gradnjo, pa sem moral vedno peljati skozi neko podjetje, zato sem sodeloval s številnimi projektantskimi podjetji. Ko sem končal fakulteto, so me starejši kolegi kmalu povabili v upravni odbor DAL-a. Zanj sem najprej naredil razstavo profesorja Rainerja z Dunaja. Arhitekta Cacek in Cackova sta ga poznala in predlagala DAL-u, da bi njegovo razstavo z Dunaja prenesli v Ljubljano, v Moderno galerijo. Ob eni od menjav v DAL-u sem bil izvoljen za predsednika. To funkcijo sem opravljal 5 let, od 1970 do 1975. V tem obdobju smo organizirali več javnih arhitekturnih natečajev. Veliko mladih arhitektov ni imelo službe in so želeli pridobiti status, s katerim bi lahko samostojno delali. Miho Jazbinška, tudi člana upravnega odbora DAL, smo zadolžili, da z Zavodom za pokojninsko zavarovanje uredi status umetnika za diplomirane arhitekte. To nam je uspelo.

Verjetno pa niste delali povsem sami?

Ne. Pri meni so pri različnih projektih ali drugih nalogah sodelovali tako Mihevčevi kot Ravnikarjevi študentje. Ti so se razlikovali med seboj: Mihevčevi so potegnili črto in bili hitro prepričani, da je dobra, Ravnikarjevi pa s(m)o vedno dvomili in preverjali druge možnosti. Med številnimi je z menoj najdlje, med leti 1972 in 1992, sodelovala arhitektka Alenka Škofič.

Če bi se še enkrat odločali, bi se spet odločili za isti poklic?

Bi! Pa veste, zakaj? Ker lahko sam izbiraš, kaj boš delal. Moral sem veliko delati, ampak sem z veseljem. Pred kakimi petimi leti sem nehal hoditi v biro. Sinovoma sem odsvetoval poklic arhitekta, saj to ni poklic, v katerem nehaš misliti na delo, ko končaš delovni dan. Pa me nista poslušala